

TESTAMENTUL LUI SOLOMON
Regele, demonii și zidirea Templului

Ștefan Colceriu este cercetător științific la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti” al Academiei Române. Licențiat în limbi clasice (2002) și doctor în filologie clasică al Universității din București (2009), a beneficiat de stagii de cercetare doctorală la universitățile din Leuven (2005), Fribourg (2006–2007) și Leiden (2009). A fost bursier al Colegiului „Noua Europă”, București (2008–2009) și al Confederației Elvețiene (2006–2007).

Ca membru al echipei de traducători din cadrul Proiectului *Septuaginta* (New Europe College, Polirom, Iași, 2004–2008), a tradus, a introdus și a adnotat mai multe cărți biblice, dintre care, integral, *Paralipomene 1 și 2* (vol. 3, 2005) și *Psalmii lui Solomon* (vol. 4/II, 2007). A tradus Plinius, *Naturalis Historia. Cartea XVII: Pomii fructiferi* (vol. 3, Polirom, Iași, 2002). A publicat numeroase articole științifice în reviste de specialitate din țară și din străinătate.

TESTAMENTUL LUI SOLOMON

Regele, demonii și zidirea Templului

Traducere inedită din greacă veche
și studiu introductiv
de ȘTEFAN COLCERIU



HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Georgeta-Anca Ionescu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la „Monitorul Oficial” R.A.

© HUMANITAS, 2010

ISBN 978-973-50-2698-1
Descrierea CIP este disponibilă
la Biblioteca Națională a României.

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

CUPRINS

<i>Studiu introductiv</i>	
Regele, demonii și zidirea Templului	7
Conținut și structură	8
Text, ediție, traduceri	12
Datare: ipoteze	15
În căutarea mesajului:	
două tipuri de abordare critică	18
O posibilă ieșire din impas	21
Două paradigme ale spațiului în Antichitatea mediteraneeană	22
Centralitatea Templului și <i>rewritten Bible</i> în <i>T.Sol.</i> 1-18	28
Templul descentrat	34
Himerele impure	34
Animalele impure	39
Oamenii impuri	43
Sexualitatea impură	45
Mesajul din urmă	51
Decăderea lui Solomon	54
O nouă ipoteză de datare	57
<i>Notă asupra traducerii</i>	61
TESTAMENTUL LUI SOLOMON	63
<i>Bibliografie selectivă</i>	119

STUDIU INTRODUCŢIV

Regele, demonii și zidirea Templului

În ultimii o sută de ani, un text antic uitat, neglijat sau marginalizat vreme de cincisprezece secole bântuie prin mediile academice filologico-teologice occidentale. Textul se intitulează *Testamentul lui Solomon* și, deși nu intră în alcătuirea nici unui canon biblic, pare să se revendice de la venerabila tradiție sapiențială solomonică, tradiție productivă care grupează scrieri pe cât de diverse, pe atât de răspândite în spațiu și timp. De la canonicile *Proverbe*, *Înțelepciunea* și *Ode ale lui Solomon* la „sectarii“ *Psalmi* septuagintari și la magica *Cheie* sau la medievalul *Dialog al lui Solomon cu Saturn*, literatura solomonică este un ocean care colectează, până în zorii modernității, energiile creatoare ale celor trei monoteisme, adaptând arhetipului unanim acceptat al monarhului biblic tradiții locale, uneori chiar mode și înțelesuri speciale.

Ce loc va fi ocupat în acest patrimoniu uriaș textul relativ scurt la care ne referim în cele ce urmează? Când și în ce medii a fost redactat? Cărui tip de public i s-a adresat? Ce surse a valorificat? Ce mesaj a avut de transmis? În absența aproape totală a unor surse paralele care să ateste măcar existența *Testamentului lui Solomon*, exegeza modernă continuă să-și pună aceste întrebări chiar și la un secol de la apariția celei dintâi traduceri științifice

în limba engleză a unuia dintre cele șaisprezece manuscrise ale micului tratat de demonologie și la optzeci de ani de la publicarea singurei ediții critice de care dispunem.

Deși ipotezele de lucru și concluziile mai mult sau mai puțin definitive ale celor care s-au ocupat de *Testamentul lui Solomon* sunt de o varietate apreciabilă, *communis opinio* este că textul este un pseudoepigraf al *Vechiului Testament*, produs al gândirii „populare“ care pune la un loc tradiții magice, astrologice și medicale antice, un mozaic de credințe iudaice și creștine, de aluzii livrești la Biblie, de figuri mitice aparținând fondului păgân grec și de reflecții cosmologice tipice mediilor filozofico-mistice din Antichitatea târzie. Datat cu larghețe în primele patru secole ale erei creștine, *Testamentul lui Solomon* ar avea, după cei mai mulți exegeți, meritul de a reuni o serie consistentă de rețete utile împotriva bolilor ai căror agenți sunt demonii sau, în cel mai bun caz, de a servi ca manual și listă pentru exorciștii de diverse confesiuni și orientări religioase.

Conținut și structură

Spre deosebire de cărțile biblice sapiențiale atribuite regelui de la Ierusalim, *Testamentul lui Solomon* are un cadru narativ ușor de urmărit și de recunoscut. Așa cum vom avea prilejul să arătăm în paginile acestui studiu introductiv, este esențial de remarcat că în centrul atenției autorului stă zidirea primului Templu de la Ierusalim.

Pseudoepigraful începe cu *historiola* despre soarta tristă a celui mai îndrăgit meşter al lui Solomon: deşi munceşte cu tot sufletul la ridicarea Templului, este chinuit noapte de noapte de un demon cumplit, Ornias, care îi ia jumătate din tainul şi din leafa cuvenite şi îl lipseşte de puteri. Mişcat de nenorocirea tânărului, regele intră în Templul încă neterminat şi se roagă la Dumnezeu pentru izbăvirea meşterului. În chip de răspuns, Atotputernicul îi trimite prin mijlocirea arhanghelului Mihail un inel cu care Solomon îi va supune pe toţi demonii din aer, de pe pământ şi de sub pământ. A doua zi, suveranul îi împrumută inelul tânărului care îl prinde pe Ornias şi îl aduce, după poruncă, în faţa tronului regesc (a se vedea *Testamentul lui Solomon*, prescurtat de aici înainte *T.Sol.*, 1).

Odată intrat în scenă, Ornias este supus unui interogatoriu amănunţit şi, după ce i-o aduce lui Solomon pe căpetenia demonilor, Beelzebul, este condamnat să taie piatră pentru zidirea Templului (*T.Sol.* 2). Întrevederea cu Beelzebul, care se leagă să-i aducă înaintea regelui pe toţi semenii săi, are loc după acelaşi protocol, care se repetă *ad nauseam* în secţiunea cea mai consistentă a pseudoepigrafului, cea îndeobşte numită „demonologică“ (*T.Sol.* 2-18). Înainte să fie puşi la treabă, demonii sunt întrebaţi ce nume poartă, în ce astru locuiesc, care le sunt îndeletnicirile şi ce înger îi răpune. Cincizeci de demoni trec pe rând prin aceste cazne, iar apariţiile şi depoziţiile lor spectaculoase pot să-l smintească nu numai pe cel mai înţelept dintre regi, ci şi pe exegetul cel mai vigilent. Ornias este un demon înaripat, care îi pedepseşte pe

NOTĂ ASUPRA TRADUCERII

Traducerea în limba română urmărește textul original în limba greacă veche al *Testamentului lui Solomon* stabilit de Chester Charlton McCown, în ediția critică standard *The Testament of Solomon*. Edited from Manuscripts at Mount Athos, Bologna, Holkham Hall, Jerusalem, London, Milan, Paris and Vienna, with Introduction by C.C. McCown, Hinrichs'sche Buchhandlung, Leipzig, 1922.

TESTAMENTUL LUI SOLOMON

Testamentul lui Solomon, fiul lui David, care a domnit în Ierusalim. [Povestea] despre demonii peste care s-a întărit, [despre] puterile ce i le-a dat Dumnezeu împotriva demonilor, [despre] ce îngeri îi răpun pe demoni și [despre] lucrările nemaipomenite pe care le-a făcut la Templu.

1. Binecuvântat ești, Doamne Dumnezeule, Care i-ai dat lui Solomon puterea aceasta: a Ta este slava și tăria în veci. Amin.

¹Iată, pe când se ridica Ierusalimul și meșterii lucrau [de zor], un slujitor punea cel mai mult suflet la zidirea Templului și îi însuflețea la lucru și pe ceilalți meșteri. Auzindu-l, toți se bucurau de însuflețirea acestui rob, iar eu, Solomon, îl iubeam foarte mult. Față de toți [ceilalți] meșteri, el lua leafă îndoită și tain îndoit. Și eu, Solomon, eram bucuros și vesel și îl binecuvântam pe Dumnezeu pentru zidirea Templului. ²Dar, cum un demon vedea cu ochi rău însuflețirea băiatului, venea în fiecare zi și îi lua jumătate [din câștig]. ³Iar eu, Solomon, l-am chemat într-una din zile pe slujitor și i-am zis: „Oare nu te-am îndrăgit eu mai mult decât pe toți cei care lucrează la Templul lui Dumnezeu, de ți-am dat îndoit leafă și tain? Atunci cum de slăbești pe zi ce trece?“ ⁴Băiețandrul a răspuns: „Rogu-te, o rege, ascultă ce mi se

întâmplă. După ce suntem sloboziți de lucrul la Templul lui Dumnezeu [și] când mă odihnesc și eu după apusul soarelui, vine un demon rău și îmi ia jumătate din leafă și jumătate din tain. Ba îmi ia și mâna dreaptă și îmi sugerează degetul mare. De aceea, cu sufletul [astfel] strâmtorat, trupul îmi slăbește în fiecare zi.“ ⁵Când am auzit eu, regele Solomon, acestea, am intrat în Templul lui Dumnezeu și m-am rugat din tot sufletul, mulțumind zi și noapte, ca să mi se dea demonul pe mâini și să mi se dea putere asupra lui. ⁶Și a fost așa: pe când mă rugam la Dumnezeul cerului și al pământului, am primit în dar de la Domnul Sabaoth, prin arhanghelul Mihail, un inel cu o pecete încrustată pe o piatră prețioasă. ⁷Și [arhanghelul] mi-a zis: „Ia, Solomon, fiule al lui David, darul pe care ți l-a trimis Domnul Dumnezeu Sabaoth cel Preaînalt: [cu el] îi vei închide pe toți demonii, și pe cei de parte bărbătească, și pe cei de parte femeiască, și cu ei vei zidi Ierusalimul: pentru aceasta, să porți pecetea lui Dumnezeu.“

⁸Bucurându-mă din cale-afară, am ridicat cântări și L-am slăvit pe Dumnezeul cerului și al pământului. A doua zi am poruncit să vină slujitorul la mine, i-am dat pecetea ⁹și i-am zis: „În clipa în care o veni asupra ta demonul, aruncă-i inelul în piept și spune-i: «Haide, [că] te cheamă Solomon!» Apoi

dă fuga la mine, fără să iei seama la nici una [din vorbele] cu care te va înspăimânta.“

¹⁰Și iată că la ceasul obișnuit a venit Ornias, demonul cel cumplit, ca o pară de foc, ca să ia, după năravⁱ, leafa slujitorului. ¹¹Atunci acesta a aruncat, după spusa lui Solomon, inelul în pieptul demonului și i-a zis: „Haide, [că] te cheamă Solomon!“ și a dat să plece fuga la Solomon. ¹²Dar demonul a urlat o dată și i-a zis slujitorului: „De ce [mi-]ai făcut asta? Ia inelul și dă-i-l lui Solomon, și eu ți-o da aurul și argintul de pe tot pământul. Numai să nu mă duci la Solomon.“ ¹³Însă slujitorul i-a răspuns: „Pe Dumnezeu cel viu al lui Israel, că n-o să te las până nu te duc la Solomon.“ ¹⁴Și a venit și i-a zis lui Solomon: „O rege Solomon, ți-am adus demonul, după cum mi-ai poruncit: iată, stă afară, dinaintea porților, legat, și urlă cu glas mare că îmi dă tot argintul și aurul de pe pământ, [numai] să nu-l aduc la tine.“

2. ¹Când am auzit acestea, eu, Solomon, m-am ridicat de pe tronul meu și l-am văzut pe demon dârdâind și tremurând și i-am zis: „Cine ești și

ⁱ „După nărav“: gr. κατὰ σύνηθεῖς (literal, „după obicei“). Am tradus astfel din motive stilistice, pentru a evita repetiția cu „ceasul obișnuit“ (gr. εἰθισμένην χώρα) de mai sus.